

Rezime

DUKLJA I PREVALITANA

Po antičkim istoričarima i Pashalnoj hronici, oko 3660. godine prije nove ere stvara se Skitsko carstvo ili federacija naroda. Skiti su oko 1800. g. pr. n. e. počeli da naseljavaju Balkan i veliki dio Male Azije i taj poduhvat završen je oko 1500. g. pr. n. e. Oko 1000. godine pr. n. e. Kimerijski Skiti napadaju Italiju i na njoj stvaraju svoje kolonije. Najstarija skitska balkanska država je Trakija, koju stvara narod Pedaza oko 3500. g. pr. n. e. a oko 2000. godine pr. n. e. spominju je, kao neprijatelja, egipatski izvori. Oko 1600. g. pr. n. e. stvara se moćna centralno balkanska država Dardanija. U egipatskim izvorima iz doba vladavine Amenofisa II 1452. g. pr. n. e i vladavine Ramzesa II oko 1240. g. pr. n. e. navode se imena skitskih balkanskih naroda: Mezijci, Dardanci, Tračani Pedazi i Odrisi.

Skiti Dioklidi pripadaju Parćanskim Skitima; dio njih se u drugoj polovini II milenijuma pr. n. e. spušta na Balkan. Stvaraju dva polisa: Diokleju i Skadar - oko 1040. g. pr. n. e. Tada se na teritoriji današnje Crne Gore osnivaju i njihovi gradovi:

Medun, Risan i Budva. U VII-VI vijeku pr. n. e. moćno zapontsko kraljevstvo Aorsa stvara svoju federalnu jedinicu u srednjoj Dalmaciji i skitsku balkansku federaciju poznatu kao Kraljevstvo (Po)Dunavskih Skita, na čijem su čelu Skito-Sarmati Autarijati. Ova država-savez obuhvata Kraljevstvo Panonije sa prijestonicom u Sirmijumu, savez Veneta i Liburna, Kraljevstvo (D)Aorsa, kraljevstva Dardanije i Mezije, dogovornu pokrajinu dva kraljevstva - Dakiju sa Tribalijom (Prebalijom, budućom Prevalitanom) i Malu Skitiju. Ovoj „saveznoj državi“ pripada i ilirska država-savez, koja se pojavljuje krajem V vijeka pr. n. e. Helenski izvori upotrebljavaju izraz Ilirikum ili Ilirija isključivo za teritoriju nevelikog Ilirskog saveza, koji je osnovao narod Iloi (Illoi). Najstariji spomen Slovena je sa kraja IX vijeka pr.n.e. na prostorima međanskog i parćanskog platoa, gdje je njihov grad Chavon u epohi vladavine sauro-matske princeze Semiramis, žene airskog cara Samsi-Adada V. Hekatej Milećanin navodi slovenski etnonim u VII-VI vijeku pr. n. e. na obali Tračkog Bosfora, kao rođake Odrisa i evropski narod. Krajem III vijeka pr. n. e. počinje organizovano doseljavanje konjičkog naroda Dalmata sa sjeverozapada Evropske Sarmatije.

Dogovorom Rimske i Skitske imperije do 50. godine na prostore današnjih Hercegovine, Crne Gore i sjeverne Albanije naseljavaju se Sarmati Diokleati,

---

koji stižu sa danas poljskih Karpata i pridružuju se plemenskoj državi Tribala-Prebaleja. Glavni grad novostvorene provincije-države Diokleja od imperatora Klaudija 49-50. dobija status *res publica* ili „zajednica od interesa za rimski narod“. Isti imperator 52-53. godine donosi odluku da se uz skitske gradove u Frigiji i Kapadokiji podigne prvi sarmatski grad-vojna kolonija Diokleja Druga (*Diocletiana Secunda*), kako će se Skitska Kapadokija nazivati u ranovizantijskim izvorima. Godine 67-68. *res publica* Diokleja dobija status *praetoria* i na njenim se prostorima dižu ili obnavljaju stare skitske utvrde Sallunto (Grahovo), Alata (Nalata-Cetinje), Birzimium (Obod), itd.

Kada na tron rimskog prvoveštenika dođe Gajus (Kajus, 283-296), blizak rođak imperatora Dioklecijana, počinje reforma crkve i države. Ovaj papa iz naroda Diokleata nosi etnički predznak Sloven (*Esclav[on]us*), i narediće da se priredi i obznani 291-292. godine Gregorijanski kodeks crkvenog prava koji utvrđuje odnose između hrišćanske crkve i carstva. Papa Gajus proglašava za *episcopia prima* buduće mitropolije-arhiepiskopije: Sardiku, Tesaloniku, Diokleju, Dirahijum. Jedino Sirmijum kao Gajusova *episcopia prima* u narednom vijeku neće postati arhiepiskopat. Godine 294-295. godine Dioklecijan ukida savez sarmatskih Dalmacije i Diokleje, i po skitskom pravu starijeg, od teritorija Diokleata i

Tribala stvara provinciju i dijecezu Prevalitanu. Konstantin 324. ukida pretoriju Diokleju i pripaja je Dalmaciji, a 325. pripaja i Prevalitanu. Diokleatima i Kotoru pripaja jug Italije od Apulije do Otranta. Diokleja 326. postaje sjedište vikarijata prefektura Ilirikum-Italikum-Afrika, a njen mitropolit vikar. Po Konstantinovo odluci od 326. do 330. svi balkanski primati, među njima i diokleatski, postaju arhiepiskopi primati – jedino Sirmijum ostaje episkopija prima. Papa Siricije 387. proglašava diokleatskog mitropolita za svog koepiskopa, i, preko njega, Diokleji pridružuje teritorije Dalmacije, Mezije i Mediteranske Dakije – stvara se prva skitsko-sarmatsko-slovenska hrišćanska država pod zaštitom Konstantinopolja i pontifikalne kancelarije, kojoj je na čelu episcopus princeps. Teodosije I 391. godine obnavlja dijecezu Prevalitanu – u njenom su sastavu tri arhiepiskopije, Diokleja, Ohrid i Skadar. Od 391. do 401. godine stvara se federalno kraljevstvo Dalmacije, sa Venetom, dva Norika, Dalmacijom i Prevalitanom, kojoj je pripao i Novi Epir. Odlukom imperatora Honorija i Tedosija II 8. januara 415. godine Savezno Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje priznato je kao država-saveznik, dobrovoljno pridružena Rimskom carstvu. Konstantinopolj 14. jula 421. godine priznaje Crkvu Skita koju je utemeljio apostol Andrija, kao ravnopravnu i suverenu na Ilirikumu. Diokleat Konstancije 410-411. postaje magistar

---

utriusque militiae, 416. godine postaje patricije, potom 421-423. regent i vladar Zapadnog rimskog carstva (sa imperatorom Honorijem), i povlači se u Diokleju – 423-425. gdje biva izabran za princepsa svog naroda, a posljednji put pojavljuje se 431. kao princeps archiepiscopus Diocletianorum i vikar Italije na Vaseljenskom saboru u Efezu. Sporazumom sa imperatorom Teodosijem II, 441. godine Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje anektira zemlje nekadašnjeg Kraljevstva Dardanije, a Grčka potpuno prisajedinjuje teritorije antičke Makedonije. Novi princeps archiepiscopus Diocletianorum i vikar Italije Maksimus nosi i titule dux i praepositus limitanei. Imperator Lav I po drevnim pravima dijeceze Prevalitane potvrđuje Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje, kao prvo slovenogotsko kraljevstvo pod krunom Tiudimira (Tuđemira), potomka Modaharijevog klana Carskih Skita iz naroda Asa (Asses), oca Teodorika Velikog. Pod Tuđemirovom vlašću su i kraljevi Huna i Vandala, pa Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje obuhvata čitav Balkan izuzev Trakije. Počev od 480. godine sa Apenina se iseljavaju Kimerijski Skiti Travunjani (Terbunioti) i naseljavaju u zaljeđu srednje Dalmacije – njihova prijestonica postaje Trebinje, a episkopsko sjedište Ston. Nakon smrti diokleatskog arhiepiskopa Evandera 503. godine u Rimu zamrzava se njegova titula vikar Italije. Za vladavine dvojice careva Prevalitanaca,

---

Justina I i Justinijana Velikog, Prevalitana postaje carska teritorija – 520. godine, dekretom, sva kraljevska, vikarijalna i dijecezka diokleatska prava Justin I prenosi na Konstantinopolj i gasi Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje. Justinijan zvanično 532. i 533. gasi Kraljevstvo Italije i savezno Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje. U aprilu 535. Justinijana Prima postaje glavni grad Prevalitane. Travunjani u Sirmijum 536. dovode slovenogotskog vladara Svevlada sa namjerom da obnove Kraljevstvo Dalmacije i Diokleje. Svevladov sin Totila preuzima insignije Teodorikovog Kraljevstva Italije. U odgovor na Totilin pohod na Rim Justinijan 545. donosi zakon kojim papstvo dobija zakonska prava hirotonisanja arhiepiskopa na Ilirikumu i u Skitiji. Godine 550. kada se protiv Justinijana dižu njegovi skitski ilirički srodnici pojavljuje se posljednji princeps arhiepiskop Diokleata i vikar Italije, Ilija. Ilija ujedinjuje Diokleju i Prevalitanu, sa atributima pretorije i dijeceze – njene granice su od rijeke Cetine do Drača. Na vaseljenskom saboru 553. pojavljuju se Ilija i arhiepiskop dijeceze Prevalitane, Tribal Foka, čime stavljaju do znanja da je završeno sa vlašću Justinijane Prime. Kada se 588. stvori avarsko-slovenski egzarhat, pod vođstvom Diokleata nepoznatog imena obrazuje se slovenska federacija na čelu sa Prevalitanom, u kojoj su Stari i Novi Epir, Tesalija i Makedonija. Prevalitanski

---

Sloveni 588. i 591. napadaju i pustoše Justinijanu Primu. Konstantinopolj 595. godine oglašava dijecezu Prevalitanu za centralnu teritoriju avarsko-slovenskog egzarhata pod nazivom Ilirikum. Pod upravom Diokleje i Prevalitane nalazi se federacija koju čine Prvi i Drugi Norik, Prva i Druga Panonija, Prva i Druga Valerija, Savija, Dalmacija, Gornja Mezija, Dardanija, Mediteranska i Granična Dakija, Makedonija, Tesalija, Ahaja, Epir, Prevalitana i Krit. Za egzarha i kralja svih Slovena postavlja se Tribal Kacon (Chatzon, Χατζοβος), vođa slovensko-avarskog pohoda na Solun 586. godine; on je, po svemu sudeći, prvi kralj Slovena. Grad Bar (Antipolis) dobija naziv Avara i postaje episkopsko sjedište Crkve Slovenske, dok Lješ (Lissus) postaje sjedište Crkve Avarske. Diokleatskoj arhiepiskopiji po drevnim pravima pripale su i crkve u južnoj Italiji, Bari, Rosano i sicilijanski grad Araguza. Imperator, Tribal Foka, 603-605. godine sprovodi čistku i sa Ilirikuma progoni sve episkope i arhiepiskope – zamrzava sva prava diokleatske arhiepiskopije i ukida slovensko kraljevstvo. Oko 626. stvara se, unutar egzarhata, Kraljevstvo Diokleje (Dalmacije, Slovena), koje postaje tema Dalmacija na čelu sa sopstvenim egzarhom. U Risnu se stvara mitropolija Crkve slovenske. Konstantinopolj 640. godine oglašava da nijedna crkva Kraljevstva Diokleje i avarsko-slovenskog egzarhata nije podložna Rimu i

---

Konstantinopolju. Egzarhat i kraljevstvo nestaju oko 700. a imperator Lav III oko 720. oglašava da je Dalmacija tema Vizantije, kao i Langobardija. Oko 716. Risan postaje autokefalna mitropolija. Kraljevstvo Diokleje nestaje u građanskom ratu 717-741. a na njegovoj teritoriji stvaraju se kraljevstva Travunije i Zahumlja i savez slobodnih gradova od Boke do Lješa – savez pripada dijecezi Prevalitani. Kotor 745. gradi fortifikaciju na ulazu u Boku (Herceg Novi), a evropsko sarmatsko Carstvo Lehita šalje pleme Kanalita, iz naroda Černjana, koje daje ime Konavlju. Kraljevstvo Slovena nakratko se obnavlja 770 (771?) – u njegovom sastavu obnavlja se Kraljevstvo Diokleje sa Prevalitanom i u njega ulaze savez slobodnih gradova, Bosna i kraljevstva Travunije, Zahumlja i Srbije, priznata kao nezavisna 743. odlukom pape Zaharija. Obnovljena je, kao slovenska, Diokleatska mitropolija, ugašena su njena vikarijalna prava, a potvrđena primatska na Balkanu južno od Save i Dunava. Od 813. počinje građanski rat u Kraljevstvu Slovena i ono se raspada. Kraljevstvo Slovena nanovo se stvara 875, sa svim državama kao i 770. godine. Sabor je potvrdio odluku imperatora Vasilija I o ukidanju Prevalitane, sve odluke pohranio u drevni zbornik skitsko-sarmatskog prava koji nije sačuvan, i od tada se po odlukama sabora na zapadnom Balkanu podižu crkve sa tri oltara. Kralja Slovena Svetopeleka II ubija sopstvena

---

---

vojska 894. i država se raspada u krvi. Od 889. do 893. Bugarskom vlada Vladimir, sin diokleatskog kralja i Krumove (pra?)unuke. Mihailo Višević 913. godine uzima titulu arhonta Diokleje; 917. godine vizantijski patrijarh obavještava Bugarsku i Diokleju da su priznate kao nezavisne države, a Mihailo Višević dobija kraljevske insignije. Kotor 924. postaje upravni grad Apulije i Kozence. Odlukom sabora u Splitu 925. crkve Kotora, Raguze i Stona su katoličke na prostorima Diokleje – papa se saglašava da je kotorska porodica Bizanti baštinik nasljednih prava na administriranje prekomorskim slovenskim teritorijama na jugu Italije. Carskim aktom ukida se Risanska mitropolija. Kralj Mihailo Višević 926. iskrcava trupe u južnu Italiju, a 927. preuzima svu vlast nad Gornjom Dalmacijom, Travunijom, Zahumljem i Srbijom. Uz podršku Rusa 966. Petar Višević se proglašava za kralja Dalmacije. Godine 976. krunu kralja Dalmacije prepušta sinu Jovanu Vladimiru. Samuilo 980. uništava grad Diokleju, a Vladimir sa posljednjim diokleatskim arhiepiskopom, prijestonicu premješta u Dubrovnik – 983-4. Sorabi i Dalmati pristupaju Vladimirovom kraljevstvu.

911. godine, dogovorom posljednjih Carskih Skita, Avara, Kraljevskih Sarmata, poljskih, ruskih i ruten-skih dukseva, sa Karpatskih Crnih Gora, sa Hazarima Bihorcima i gornjedunavskim Sorabima počinje naseljavanje praznih teritorija jugozapadnog

Vojislav D. Nikčević: DUKLJA I PREVALITANA

Balkana koje se okončava 923-950. Crna Gora se kao oblast na Balkanu prvi put spominje 1053, a 1079. to je teritorija sa Skadrom kao glavnim gradom. Oko 1028. godine na prazne prostore nekadašnje južne Prevalitane počinje naseljavanje kapijsko-kavkaskih Albanaca koje će se okončati početkom XIII vijeka.